

SIVILOMBUDET

ÅLESUND FENGSEL
Postboks 694
4302 SANDNES

Vår referanse
2024/3207

Deres referanse

Vår saksbehandler
Inga Tollefsen Laupstad

Dato
26.05.2025

Sivilombudets tilbakemelding på oppfølging etter besøksrapport Ålesund fengsel 3.-5. september 2024

Sivilombudet mottok 19. mars 2024 svar fra Ålesund fengsel om hvordan fengselet følger opp anbefalingene gitt i rapport etter besøk fra Sivilombudets forebyggingsenhet 3.-5. september 2024.

Fengselet har ikke orientert om hvordan de har behandlet anbefalingene internt, og hvorvidt rapporten er blitt gjort tilgjengelig for innsatte, ansatte og andre som ønsker å lese den, slik vi ba om i vårt brev av 11. desember 2024. Via tilbakemeldingene fra Ålesund kommune og Helse Møre og Romsdal er vi imidlertid kjent med at rapporten ble diskutert i et trepartsmøte mellom fengselet, den kommunale helsetjenesten og sykehuset den 4. februar 2025.

Fengselet har fulgt opp våre anbefalinger med en rekke tiltak. Vi noterer oss særlig at det er etablert flere arenaer for samarbeid mellom fengselet og helsetjenestene, at en nytilsatt miljøterapeut blir brukt til flere tiltak som kan forebygge innlåsing og isolasjon, at fengselet har gjort tiltak som gjelder tilgangen til telefoner og ernæringsriktig mat, og at det er utarbeidet en ny turnus som øker tiden de innsatte kan være utenfor cella og gjør det enklere for betjentene å følge opp de innsatte.

Det er uklart om en del av tiltakene som er beskrevet er gjennomført, eller om de bare er planlagt. I gjennomgangen under peker vi på en del av disse eksemplene, og ber om presisering fra fengselet.

Under flere av punktene viser fengselet til at det ikke er mulig å gjøre bygningsmessige endringer og at det er avsatt midler til å utrede et nytt Ålesund fengsel. Vi har forståelse for dette, men forutsetter at fengselet følger opp våre anbefalinger innenfor de eksisterende fysiske rammene, og at fengselet selv varsler tydelig til overordnet myndighet der det er nødvendig.

I det følgende går vi gjennom fengselets tilbakemelding til hver enkelt anbefaling. Som det fremgår under, ber vi om ytterligere informasjon på flere punkter. Vi ber fengselet om å svare ut dette innen **1. september 2025**.

Gjennomgang av fengselets oppfølging

Vi går her gjennom fengselets oppfølging av anbefalingene som ble gitt i rapporten. Det vil gå frem hvilke punkter vi vil følge opp videre med fengselet. Anbefalingene er nummerert som i besøksrapporten.

Helsetjenestenes lokaler og samarbeid med kriminalomsorgen

1. Fengselet bør sikre at helsetjenestene får egnede lokaler og nok plass, slik at de kan ivareta de innsattes helsebehov på en god måte.

Fengselet beskriver at det ikke er mulig å gjøre flere bygningsmessige endringer, men peker samtidig på tre tiltak, som inkluderer felles bruk av egnede areal i fengselet, at helsetjenesten og spesialisthelsetjenesten kan være til stede på forskjellig tidspunkt og at det er avsatt midler til å utrede et nytt fengsel.

Vi forstår at det er vanskelig å endre på de fysiske lokalene, og merker oss svaret fra fengselet. Vi understreker samtidig at gode samarbeidsstrukturer er enda viktigere når de bygningsmessige forholdene er vanskelige.

2. Kommunen, fengselet og sykehuset bør styrke samarbeidet mellom tjenestene. Det bør blant annet gjennomføres regelmessige møter mellom fengselet og de som er til stede i fengselet fra helsetjenestene.

Fengselet beskriver at helseavdelingen deltar på overlappingsmøter hver ukedag og at det er gjennomgang av innsattlisten hver mandag med sykepleier. Det er i tillegg opprettet ukentlig dialogmøte mellom fengselet og helseavdelingen, og det er ukentlig møte mellom fengselet og spesialisthelsetjenesten. Fengselet beskriver også at det er månedlig møte mellom fengselet og helse på ledernivå. I tillegg er det trepartsmøte mellom fengselet og helseaktørene en gang i måneden.

Fengselets oversikt over møtepunkter samsvarer ikke helt med svarene vi har fått fra Ålesund kommune og sykehuset. Kommunen beskriver at det er møte på ledelsesnivå hvert kvartal og sykehuset beskriver at det ikke er noen møter mellom sykehuset og fengselsansatte, men at det er god, uformell kontakt.

Det er positivt at det er opprettet flere faste møtepunkter. Dette kan bedre samarbeidet og til en viss grad bøte på de fysiske begrensningene fengselet gir.

Vi ber om en ytterligere beskrivelse av hvordan trepartssamarbeidet mellom kriminalomsorgen, helseavdelingen og spesialisthelsetjenesten skal styrkes, og at svaret koordineres med Ålesund kommune og Helse Møre og Romsdal.

Innlåsing av innsatte

3. Fengselet bør sikre at alle innsatte kan være minst åtte timer utenfor cella hver dag

Fengselet oppgir at alle innsatte som takker ja til tilbudene som fengselet har, får være utenfor cellen åtte timer. Sivilombudet påpeker at dette også var situasjonen på besøkstidspunktet fordi de innsatte som fikk tilbud om heldags sysselsetting (for eksempel ganggutter, vaskerimedarbeidere, innsatte som jobbet i verksdriften) kunne være utenfor cella mer enn åtte timer. Problemet på besøkstidspunktet var imidlertid at det reelt sett ikke var et heldagstilbud til alle innsatte. Det var videre et problem at dagsplanen i fengselet tilsa at innsatte uten fulltids sysselsetting ble låst inne på cella på grunn av en generell sikkerhetsvurdering.

Fengselet oppgir videre at de vil bruke ressursteam bestående av miljøterapeut, helse og fengsel for å jobbe faglig og målrettet mot de innsatte som ikke takker ja til sysselsettingstilbud, og det er listet opp daglig tilbud om sysselsetting på loftsstue med miljøterapeut, lavterskeltilbud i verksdrift og fordeling av ressurser for å gi tilbud på individnivå.

Listen har gode tiltak for å sikre tid utenfor cella, men svaret fra fengselet sier ikke noe om at dette er tiltak som er iverksatt eller hvilken effekt det har på tid utenfor cella for de innsatte.

Vi ber om mer konkret informasjon om hvilke tiltak som faktisk er iverksatt og hvor stor andel av de innsatte som benytter seg av tilbudene i en slik grad at de er utenfor cella mer enn åtte timer hver dag.

Fengselet oppgir at de har ny turnus fra 31. mars 2025 som gir økt tid utenfor cella i helgene.

Vi ber om å få tilsendt ny dagsplan som viser tiden de innsatte er utenfor cella, både i helger og på ukedager.

4. Fengselet bør så langt det er mulig sikre at alle innsatte har et dagtilbud i form av arbeid eller opplæring

Fengselet oppgir at de ikke kan gi dagtilbud til alle innsatte i form av opplæring eller arbeid på grunn av bygningsmessige forhold, men at alle innsatte får mulighet til å delta i en aktivitet. Fengselet lister opp de ulike tilbudene, og nytt etter besøkstidspunktet er fem plasser på et innføringskurs i matlaging («Gryteklubben») og 13 plasser på aktivitet i loftsstuen med miljøterapeut. Fengselet beskriver også at de jobber med å få på plass et lavterskeltilbud i verksdriften. I tillegg beskriver fengselet at de vil utrede muligheten for økt utlåsingstid for de innsatte, kontinuerlig vurdere sysselsettingstiltakene slik at de imøtekommer behov og forventninger blant de innsatte, samt kartlegge behovene hos de innsatte bedre.

Sivilombudet merker seg at fengselet ikke klarer å tilby opplæring eller arbeid til alle, men at fengselet tilrettelegger for aktivitetstilbud på dagtid på andre måter. Svaret fra fengselet

viser imidlertid ikke hvordan tilbudene faktisk blir brukt. På besøkstidspunktet var det stor forskjell mellom hva fengselet selv beskrev at de hadde av tilbud, og hva de innsatte oppfattet at var tilgjengelig for dem. Vi trenger derfor ytterligere informasjon for å forstå hvordan fengselet sikrer dagtilbud til alle.

Vi ber fengselet gi informasjon om i hvilken grad dagtilbudene blir brukt. Vi ber også om at fengselet gir en tilbakemelding på hvordan det vurderer sysselsettingstiltakene som nå er tilgjengelig, og på hvilken måte fengselet kartlegger behovene hos de innsatte.

5. Fengselet bør sikre at de innsatte kan ha fortrolig kontakt med omverden

Fengselet beskriver at det er kjøpt inn håndholdte telefoner som kan brukes inne på cellene og at disse under utprøving frem til 1. mai 2025. Fengselet beskriver også at de innsatte kan ha videobesøk i inntil én time, i tillegg til fysisk besøk i fengselet i inntil én time per uke. Innsatte med barn kan få utvidet kontakt ved behov og ved lang reisevei eller andre behov, kan også tiden for fysiske besøk utvides.

Sivilombudet ser positivt på at fengselet nå tester ut håndholdte telefoner og tilbyr videobesøk i tillegg til fysiske besøk.

Vi ber om en oppdatering på hvordan ordningen med håndholdte telefoner fungerer etter testperioden, samt hvor mange telefoner som er tilgjengelig for de innsatte.

6. Fengselet bør sikre at fengselsbetjentene har tid og mulighet til å følge opp alle innsatte

Fengselet beskriver at de har utarbeidet en ny turnus med konkrete tider for kontaktbetjentarbeid og at ansatte vil ha utvidet tilstedeværelse under utlåsningstiden. Fengselet beskriver også at bemanningen er økt med én tjenesteperson i helgene for å øke tilstedeværelse og utlåsningstid. Fengselet beskriver i tillegg at turnusen vil bli evaluert fortløpende og at nærmeste leder vil ha daglig gjennomgang av gjøremål med vaktlaget for å sikre kontinuitet.

Sivilombudet vurderer at de nye tiltakene fremstår som positive med tanke på mulighet for oppfølging av de innsatte.

Vi ber om å få tilsendt et eksempel på den nye turnusen, i tillegg til gjeldende dagsplan for både hverdager og helg.

7. Fengselet bør sikre at innsatte har tilgang til en luftegård med mulighet for fysisk aktivitet og ly for været

Fengselet beskriver at det ikke er mulig å utvide luftegården på grunn av bygningsmessige forhold, men at fengselet vil utrede mulighet for skjerming for vær og vind, utrede mulighet for grøntområde og aktivitet, og se på muligheter for blomsterkasser og annen beplantning.

Sivilombudet merker seg at fengselet ikke kan utvide luftegården fysisk.

Vi ber om oppdatert informasjon om arbeidet med skjerming, grøntområde, aktiviteter i lufttegården og beplantning.

8. Fengselet bør sikre at maten de innsatte blir tilbudt er i tråd med Helsedirektoratets kostråd

Fengselet beskriver at de har iverksatt tiltak for å øke forståelsen for sunt kosthold blant de innsatte, og at de planlegger «Gryteklubben», hvor innsatte lærer å planlegge og lage mat. Fengselet beskriver at deltakelse i «Gryteklubben» vil være obligatorisk for alle som søker om selvkost.

Fengselet beskriver også at de vil vurdere økning av midlene innsatte får i selvkostprogrammet og at fengselet vil kontrollere handlelistene fra innsatte som har selvkost for å sikre at matvarene gir ernæring i samsvar med kostrådene.

I tillegg beskriver fengselet at de har økt antall utdelte pålegg fra fem til seks per innsatt hver uke, og at frukt blir levert ukentlig og satt i fellesområdene.

Kritikken fra Sivilombudet handlet om at det var for lite penger i selvkostprogrammet, og at frukt, grønnsaker og magre kjøttprodukter ikke var tilgjengelig til frokost, lunsj og kveldsmat. Det er positivt at fengselet vil vurdere en økning av midlene til selvkostprogrammet, at fengselet har økt mengden pålegg, og at frukt er tilgjengelig.

9. Fengselet bør styrke sitt arbeid for å redusere risikoen for isolasjonsskader

Fengselet beskriver at det er et tett samarbeid mellom de ulike ansattgruppene for å redusere selvisolering. I tillegg beskriver fengselet en rekke tiltak, inkludert arbeid av miljøterapeuten, prioritering av sosiale fremstillinger, lavterskeltilbud i verksdriften, økt utlåningstid og kompetanseheving blant de ansatte.

Sivilombudet understreker at isolasjonsskader kan oppstå hos innsatte som er isolert på ulike grunnlag, og at dette ikke bare gjelder innsatte som isolerer seg selv. Det er viktig at fengselet har et bredt perspektiv på arbeidet med å redusere risikoen for isolasjonsskader. Sivilombudet vurderer at flere av tiltakene som er nevnt, er positive og egnet til å redusere denne risikoen. Det er imidlertid ikke tydelig ut fra fengselets svar om alle tiltakene er iverksatt eller om noen av dem først og fremst er ideer.

Vi ber om oppdatert informasjon om hvilke tiltak som er igangsatt og i hvilken grad disse blir brukt, herunder hvor mange sosiale fremstillinger det har vært i 2025 og hvilke kompetansehevingstiltak som er iverksatt.

10. Fengselet, kommunen og sykehuset bør samarbeide om å iverksette helsefremmende tiltak for innsatte for å forebygge og redusere negative helsekonsekvenser som følger av forholdene i fengselet.

Fengselet beskriver at det er gjennomført et trepartsmøte om forholdene og hva som bør gjøres videre for å fremme helsen til innsatte og redusere negative helsekonsekvenser. Fengselet peker i tillegg på at det er minst fire møter i året på ledelsesnivå mellom fengselet og den kommunale helsetjenesten, at DPS er til stede ukentlig og at det er ukentlige møter med Ålesund behandlingssenter.

Sivilombudet vurderer at de faste møtepunktene og tilstedeværelsen for DPS er positive tiltak.

I vår rapport beskrev vi i kapittel 4 en rekke kritikkverdige punkter som vi mener utgjør en risiko for de innsatte. Ett av funnene som gjaldt både fengselet, den kommunale helsetjenesten og spesialisthelsetjenesten var den manglende bevisstheten om hvor mye de innsatte faktisk var låst inne alene på cella og hvilke konsekvenser dette har for de innsatte. Det manglet også systematisk arbeid for å forebygge og redusere negative helsekonsekvenser for de innsatte. Vi savner at dette er reflektert i svaret på denne anbefalingen.

Vi minner om at anbefalingen gjelder å samarbeide for å *iverksette helsefremmende tiltak* for innsatte for å forebygge og redusere negative helsekonsekvenser som følger av forholdene i fengselet. I rapporten viser vi til at spesialisthelsetjenesten har veiledningsplikt overfor den kommunale helse- og omsorgstjenesten¹, og at denne bør bidra med fagutvikling overfor helseavdelingen og fengselet.

Vi ber fengselet om å utdype hvordan dette samarbeidet kan styrkes, og at svaret koordineres med kommunen og sykehuset.

Utelukkelse fra fellesskapet

12. Fengselet bør iverksette tiltak for å sikre at alle vedtak om isolasjon treffes med hjemmel i lov, og med en konkret begrunnelse som viser at lovens vilkår er oppfylt. Det skal alltid fremgå hvorfor isolasjon er strengt nødvendig.

Fengselet beskriver at de vil ha ukentlig og månedlig internkontroll av vedtak, opplæring av ansatte som fatter vedtak om isolasjon, samarbeidsmøter med andre fengsler i Møre og Romsdal, utvikle nye maler for vedtakene og vurdere å ansette en felles jurist for Ålesund fengsel og Hustad fengsel.

Sivilombudet vurderer at tiltakene vil være positive for å sikre kvaliteten på vedtakene om utelukkelse. Flere av tiltakene er beskrevet som planer, og ikke tiltak som er igangsatt.

Vi ber om oppdatert informasjon om gjennomføringen av tiltakene som fengselet har listet opp.

¹ Spesialisthelsetjenesteloven § 6-3.

Oppfølging av isolerte innsatte

13. Fengselet bør arbeide videre for å sikre at alle som er isolert får daglig oppfølging, og som minimum tilbud om to timer meningsfull menneskelig kontakt.

Fengselet beskriver at de har en rutine for dokumentasjon av oppfølging av isolerte innsatte, og at de jobber med en felles forståelse for hvordan ressurser og kompetanse kan brukes. Fengselet beskriver flere tiltak, herunder å gjennomføre internkontroll av logger, ukeplaner og journaler, kontrollere om isolerte er tilbudt to timer meningsfull menneskelig kontakt og eventuelt melde avvik.

Sivilombudet vurderer at tiltakene fengselet beskriver vil virke positivt på å sikre oppfølging og minimum to timer meningsfull menneskelig kontakt av innsatte som er isolert.

Forebygging av selvskading og selvmord

15. Fengselet bør sikre at innsatte som har forhøyet risiko for selvmord og selvskading blir møtt med kunnskapsbaserte forebyggingstiltak, som økt menneskelig kontakt, omsorg og aktivisering.

Fengselet har vist til at dersom helsetjenestene har vurdert at det er forhøyet risiko for selvmord eller selvskading, blir den innsatte fulgt opp med samtaler, observasjon og oppfordring til deltakelse i aktivitet. Det blir opprettet kontaktlogg. I tillegg har fengselet listet opp tre tiltak, som inkluderer blant annet kursing av førstebetjenter, fungerende førstebetjenter og miljøarbeider i Vivat, samt å planlegge møte med helsetjenesten for å sikre god kommunikasjon, samarbeid og tiltak rundt innsatte.

Sivilombudet vurderer at tiltakene som er nevnt er positive. Samtidig bemerker vi at et av funnene under besøket var at det ikke ble gjort en fortløpende vurdering av selvmordsrisiko fra fengselets side. Dette bør fengselet selv initiere, og ikke basere seg på at helsetjenestene skal avdekke forhøyet risiko for selvmord eller selvskading. Vi bemerker også at et funn under besøket var at det var vanskelig for ansatte å få fri for å gå på kurs, og at kommunen ikke har nevnt ytterligere samarbeid på dette spesifikke punktet i sitt svar til oss.

Vi ber på bakgrunn av dette om å få oppdatert informasjon om gjennomføring av tiltakene fengselet har beskrevet.

16. Fengselet bør sikre at isolasjon ikke brukes som et virkemiddel for å forebygge eller håndtere selvskading, selvmordsforsøk eller selvmord.

Fengselet påpeker at de har lav bruk av isolasjon i slike tilfeller, men peker samtidig på flere tiltak, som lav terskel for fremstilling til legevakt, opplæring av ansatte i Vivat, tilby lavterskeltilbud til den innsatte, øk oppfølging av den innsatte og samarbeid med fengselshelsetjenesten.

Sivilombudet merker oss at fengselet har beskrevet en rekke tiltak som kan forebygge eller håndtere selvskading, selvmordsforsøk eller selvmord. Sivilombudet minner om at tiltakene bør inkluderes i aktuelle rutiner og planer, for å sikre at disse gjennomføres ved behov.

Videre oppfølging

Sivilombudet ber etter dette om ytterligere tilbakemelding på anbefaling nr. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 12 og 15 innen **1. september 2025**.

Vi minner om at svaret skal utformes slik at det kan offentliggjøres. Dersom svaret inneholder opplysninger som ikke kan offentliggjøres må vi få beskjed om dette og motta en sladdet versjon som kan offentliggjøres. Hjemmel for å unnta opplysningene må oppgis. Med mindre annet blir opplyst, legger vi til grunn at svarene kan offentliggjøres i sin helhet.

Vi ber om at dette svarbrevet blir gjort tilgjengelig for innsatte, ansatte og andre som ønsker å lese det. Dersom rapporten som ble oversendt 11. desember 2024 ikke har blitt gjort tilgjengelig for de samme personene, ber vi om at det skjer nå.

Har dere spørsmål eller behov for avklaringer ta kontakt med seniorrådgiver Inga Tollefsen Laupstad, itl@sivilombudet.no, tlf.: 22 82 85 57.

For sivilombudet

Helga Fastrup Ervik
avdelingssjef

Inga Tollefsen Laupstad
seniorrådgiver

Dette brevet er godkjent etter gjeldende interne rutiner og har derfor ikke håndskrevet underskrift.

Kopi til:

JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENTET

Postboks 8005 0030 OSLO
Dep.

KRIMINALOMSORGSDIREKTORATET

Postboks 694 4302 SANDNES

KRIMINALOMSORGEN REGION VEST AVD

Postboks 694 4302 SANDNES

ADMINISTRASJON